

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Кафедра іноземної філології, українознавства
та соціально-правових дисциплін

Ревуцька С. К. , Удовіченко Г. М.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИВЧЕННЯ
ДИСЦИПЛІНИ**

ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

Ступінь: магістр

Кривий Ріг
2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського**

**Кафедра іноземної філології, українознавства
та соціально-правових дисциплін**

Ревуцька С. К., Удовіченко Г. М.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИВЧЕННЯ
ДИСЦИПЛІНИ**

ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

Ступінь: магістр

Затверджено на засіданні кафедри
іноземної філології, українознавства
та соціально-правових дисциплін
Протокол № 1 від 28 серпня 2023 р.

Схвалено навчально-методичною
радою ДонНУЕТ
Протокол № 1
від «28» серпня 2023 р.

Кривий Ріг
2023

УДК 81:001.11(072)

Р44

Ревуцька С.К., Удовіченко Г.М.

Р44 Методичні рекомендації з вивчення дисципліни «Загальне мовознавство», ступінь «магістр». Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2023. 43 с.

Методичні рекомендації з вивчення дисципліни «Загальне мовознавство» укладено відповідно до розробленої робочої програми дисципліни. У методичних рекомендаціях наведено плани та завдання до семінарських занять та самостійної роботи студентів. Увага зосереджена на формуванні лінгво-теоретичної основи мови, специфіці співвідношення мовленнєвої діяльності і мислення, утвердження мовознавства як науки, специфіці різноманітних лінгвістичних напрямів и шкіл.

Видання укладено на основі сучасних вимог до викладання мовознавчих дисциплін.

© Ревуцька С.К., Удовіченко Г.М., 2023

© Донецький національний університет економіки й торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ	6
РОЗДІЛ II. ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ / СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ... 11	
Змістовий модуль I. Теоретико-методологічні засади мовознавства	
Тема 1. Мовознавство як наука	12
Тема 2. Мова і суспільство.....	15
Тема 3. Мова та історія (розвиток мови)	16
Тема 4. Знакова теорія мови.....	17
Тема 5. Мова, мислення і свідомість.....	18
Тема 6. Системно-структурна організація мови	20
Тема 7. Фонологічна система мови. Граматична система мови	22
Тема 8. Лексико-семантична система мови. Проміжні рівні мови	23
 Змістовий модуль II. Історія лінгвістичної думки	
Тема 9. Розвиток лінгвістики від давніх часів до XVIII ст.....	25
Тема 10. Історія мовознавства XVIII-друга половина XIX ст.....	26
Тема 11. Мовознавство кінця XIX – початку XX ст	27
Тема 12. Сучасне мовознавство.....	28
 РОЗДІЛ III. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	
Список рекомендованої літератури	41
Список використаних джерел	42

ВСТУП

Курс «Загальне мовознавство» є підсумковим у циклі лінгвістичних дисциплін, які вивчають студенти-філологи. Він поєднує у собі блок історії і теорії мовознавства, узагальнює мовні факти й явища, з якими студенти до цього ознайомилися в різних нормативних і спеціальних курсах, зокрема «Вступі до мовознавства».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: природа і сутність мови (в науці немає єдиного розуміння цієї проблеми, різні напрями та школи по-різному її трактують); структура мови; походження мови та закономірності розвитку мов; виникнення і розвиток письма; класифікація мов світу за походженням і за будовою; шляхи й методи вивчення мовного матеріалу; зв'язок мовознавства з іншими науками.

Метою курсу є засвоєння студентами основних мовознавчих понять і термінів; відомостей про мовознавство як науку, сутність мови, її функції і структуру, універсальні мовні явища; основних прийомів аналізу фонетичних, лексичних, граматичних явищ; найважливіших напрямів, ідей сучасного мовознавства.

Завдання дисципліни полягає в теоретичній і практичній підготовці здобувачів ВО у сфері загального мовознавства; в розширенні загальнолінгвістичної підготовки словесника, ознайомленні з основними напрямками, ідеями і проблемами сучасного мовознавства, озброєнні майбутнього спеціаліста методами наукового дослідження мови.

Методичні рекомендації з вивчення дисципліни складаються із двох змістових модулів, кожен з яких передбачає вивчення базових частин курсу. На початку курсу висвітлюються фундаментальні загальнотеоретичні питання сучасного мовознавства, розглядається пізнавально-комунікативна сутність мови і мовлення як об'єктів лінгвістичних досліджень, а також характеризуються методи, прийоми, принципи та методики лінгвістичного аналізу. Друга частина курсу знайомить студентів з основними етапами розвитку світової лінгвістичної думки, розглядає розвиток теоретичних ідей і принципів та методів аналізу від античних часів до наших днів. Велика увага приділена зокрема вітчизняним лінгвістам та їх досягненням у світовому мовознавстві.

Курс сприяє глибокому осмисленню всього циклу мовознавчих дисциплін як чіткої системи, складові якої взаємопов'язані і взаємозумовлюють існування одна одної.

**РОЗДІЛ І.
ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ**

1. Опис дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни
Обов'язкова / вибіркова дисципліна	Обов'язкова для студентів спеціальності 035 «Філологія»
Семестр	осінній
Кількість кредитів	5
Загальна кількість годин	150
Кількість змістових модулів	2
Лекцій, годин	32
Практичні / семінарські, годин	24
Лабораторні, годин	-
Самостійна робота, годин	94
Тижневих годин для денної форми навчання	
аудиторних	4
самостійної роботи студента	6,7
Вид контролю	екзамен

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – поглиблення і узагальнення теоретико-методологічних засад мовознавства, історії лінгвістичної думки; підвищення професійного рівня лінгвістичної підготовки.

Завдання дисципліни полягає в теоретичній і практичній підготовці здобувачів ВО у сфері загального мовознавства; формуванні **вмінь та навичок: визначати** найважливіші історичні періоди, школи, напрями лінгвістичної науки; **розуміти** загальні особливості мови як засобу спілкування, зв'язок між мовою, мисленням та суспільством; ідентифікації дефініції основних лінгвістичних термінів, основних гіпотез походження мови та закономірностей розвитку мов; застосування принципів та рекомендацій щодо граматичної, лексичної, фразеологічної системи мови, синтаксису; аналізу мовних явищ; **характеризувати** основні етапи і періоди історії мовознавства; дослідження й аналізу основних наукових досягнень; семантичних та прагматичних аспектів розмовної мови.

Предмет: мова як система

Зміст дисципліни розкривається в темах:

Тема 1. Мовознавство як наука

Тема 2. Мова і суспільство

Тема 3. Мова та історія (розвиток мови)

Тема 4. Знакова теорія мови

Тема 5. Мова, мислення і свідомість

- Тема 6. Системно-структурна організація мови.
 Тема 7. Фонологічна система мови. Граматична система мови.
 Тема 8. Лексико-семантична система мови. Проміжні рівні мови.
 Тема 9. Розвиток лінгвістики від давніх часів до XVIII ст.
 Тема 10. Історія мовознавства XVIII-друга половина XIX ст
 Тема 11. Мовознавство кінця XIX – початку XX ст.
 Тема 12. Сучасне мовознавство

3. Структура дисципліни

Назви змістових модулів і тем	усього	Кількість годин			
		денна форма			
		у тому числі			
		л	п	лаб	срс
1	2	3	4	5	6
Модуль 1					
Змістовий модуль 1: Теоретико-методологічні засади мовознавства					
Тема 1. Мовознавство як наука	8	2	2		4
Тема 2. Мова і суспільство	12	2	2		8
Тема 3. Мова та історія (розвиток мови)	12	2	2		8
Тема 4. Знакова теорія мови	12	2	2		8
Тема 5. Мова, мислення і свідомість	12	2	2		8
Тема 6. Системно-структурна організація мови	14	2	2		10
Тема 7. Фонологічна система мови. Граматична система мови	6	2	2		2
Тема 8. Лексико-семантична система мови. Проміжні рівні мови.	6	2	2		2
Разом за змістовим модулем 1	82	16	16		50
Змістовий модуль 2: Історія лінгвістичної думки					
Тема 9. Розвиток лінгвістики від давніх часів до XVIII ст.	18	4	2		12
Тема 10. Історія мовознавства XVIII-друга половина XIX ст.	18	4	2		12
Тема 11. Мовознавство кінця XIX – початку XX ст.	18	4	2		12
Тема 12. Сучасне мовознавство	14	4	2		8
Разом за змістовим модулем 2	68	16	8		44
Усього годин	150	32	24		94

4. Теми семінарських/практичних/лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Практичне заняття Мовознавство як наука	2
2	Практичне заняття Мова і суспільство.	2
3	Практичне заняття Мова та історія (розвиток мови)	2
4	Практичне заняття Знакова теорія мови	2

5	Практичне заняття Мова, мислення і свідомість	2
6	Практичне заняття Системно-структурна організація мови	2
7	Практичне заняття Фонологічна система мови. Граматична система мови	2
8	Практичне заняття Лексико-семантична система мови. Проміжні рівні мови	2
9	Практичне заняття Розвиток лінгвістики від давніх часів до XVIII ст.	2
10	Практичне заняття Історія мовознавства XVIII-друга половина XIX ст.	2
11	Практичне заняття Мовознавство кінця XIX – початку XX ст.	2
12	Практичне заняття Сучасне мовознавство	2
Всього		24

5. Розподіл балів, які отримують студенти

Вид контролю: екзамен

Відповідно до системи оцінювання знань студентів ДонНУЕТ, рівень сформованості компетентностей студента оцінюються впродовж семестру (50 балів) та при проведенні підсумкового контролю – екзамену (50 балів).

Оцінювання студентів протягом семестру (очна форма навчання)

№ теми практич- ного заняття	Аудиторна робота					Позааудитор- на робота	Сума балів
	Тестові завдан- ня	Виконання практичних завдань теми	Обговорен- ня теоретичних питань теми	Індиві- дуальне завдання	ПМК	Завдання для самостійного виконання	
Змістовий модуль 1							
Тема 1	1	0,5	1	1		0,25	3,75
Тема 2		0,5	0,5			0,25	1,25
Тема 3		0,5	1			0,25	1,75
Тема 4		0,5	0,5	1		0,25	2,25
Тема 5		0,5	1			0,25	1,75
Тема 6		0,5	0,5			0,25	1,25
Тема 7		0,5	1			0,25	1,75
Тема 8		0,5	0,5			0,25	1,25
Разом змістовий модуль 1	1	4	6	2	10	2	25
Змістовий модуль 2							
Тема 9	1	1	1,5	1		0,25	4,75
Тема 10		1	1	1		0,25	3,25
Тема 11		1	1,5	1		0,25	3,75
Тема 12		1	1	1		0,25	3,25

Разом змістовий модуль 2	1	4	5	4	10	1	25
Разом							50

**Оцінювання студентів протягом семестру
(зочна форма навчання)**

Поточне тестування та самостійна робота				Підсумковий тест (екзамен)	Сума в балах
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Індивідуальне завдання 1	Індивідуальне завдання 2	50	100
23	21	2	4		

Загальне оцінювання результатів вивчення дисципліни

Для виставлення підсумкової оцінки визначається сума балів, отриманих за результатами екзамену та за результатами складання змістових модулів. Оцінювання здійснюється за допомогою шкали оцінювання загальних результатів вивчення дисципліни (модулю).

Оцінка		
100-бальна шкала	Шкала ЄКТС	Національна шкала
90-100	A	5, «відмінно»
80-89	B	4, «добре»
75-79	C	
70-74	D	
60-69	E	3, «задовільно»
35-59	FX	2, «незадовільно»
0-34	F	

РОЗДІЛ II.
ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ / СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МОВОЗНАВСТВА

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Тема 1: Мовознавства як наука.

ПЛАН

1. Зміст і основні завдання загального мовознавства.
2. Місце мовознавства в системі наук
3. Прикладне мовознавство
4. Методологічні основи дослідження мови.

Література: 3, 4, 5

Додаткова література: Онуфрієнко О. П. Наукова діяльність українських вчених забутих або викреслених з історії українського мовознавства. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/6_2022/part_1/32.pdf

Практичні завдання

Завдання 1. Знати поняття і терміни (за лекційним матеріалом і літературою до курсу): *загальне мовознавство, конкретне, теоретичне, прикладне, предмет мовознавства, об'єкт мовознавства, порівняльно-історичне мовознавство, типологічне мовознавство, прикладна лінгвістика, синтагматичне членування фрази, машинний переклад, функціональна лінгвістика, етнолінгвістика, психолінгвістика, соціолінгвістика, когнітивна лінгвістика, спостереження, експеримент, моделювання, описовий метод, порівняльно-історичний, зіставний, структурний; експериментальної фонетики, лінгвістичну географію, математичні прийоми дослідження мови, статистичні методи.*

Завдання 2. Станьте учасником діалогу:

1. Чим відрізняються дисципліни «Вступ до мовознавства» і «Загальне мовознавство»?
2. Охарактеризуйте загальну структуру мовознавства, визначивши предмет і сферу поширення/використання, користуючись схемою 1.
3. Які основні основних питання ставить і розв'язує загальне мовознавство?
4. Чи схожі взаємозв'язки з іншими науками початкової дисципліни «Вступ до мовознавства» із зв'язками «Загального мовознавства»?
5. Чим відрізняються теоретичне і прикладає мовознавство?

Завдання 3. Підготуйте доповіді на теми:

Основні представники порівняльно-історичного мовознавства.
Найвідоміші вітчизняні мовознавці.

Забуті імена українського мовознавства

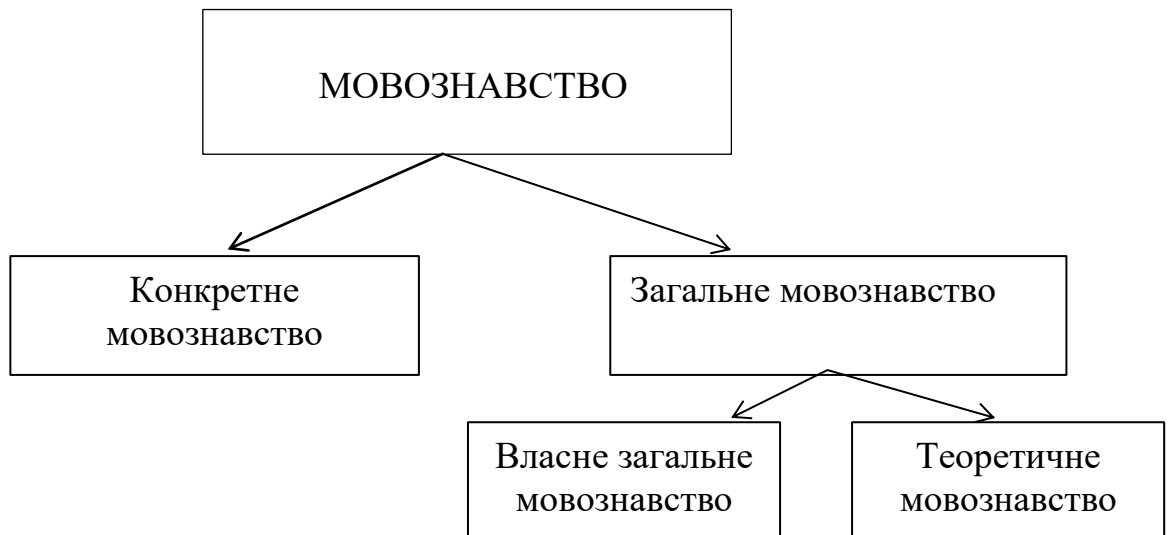

Схема 1. Структура мовознавства.

Завдання 3. Оберіть правильну відповідь:

1. Синонімом до слова «мовознавство» із поданих слів є

- A. етнографія
- B. лінгвістика;
- C. літературознавство
- D. семіотика

2. Мовознавство – це наука

- A. про людську мову як засіб спілкування, загальні закони будови та функціонування мови і про всі мови світу
- B. яка вивчає форми вираження одиниць мислення – понять, суджень, умовиводів тощо
- C. яка вивчає соціальну природу мови
- D. наука про мовні зміни в синтагматиці

3. Наука, яка вивчає мову в її стосунках до культури, а також взаємодію мовних, етнокультурних і етнопсихологічних чинників у функціонуванні й еволюції мови називається

- A. логіка
- B. археологія
- C. етнолінгвістика
- D. семіотика

4. Головним завданням курсу загального мовознавства є

- A. розширення загально лінгвістичної підготовки словесника, а також поглиблене вивчення проблем і ознайомлення з основними напрямками, ідеями і проблемами сучасного мовознавства

B. з'ясування зв'язку мовознавства з іншими науками

C. розроблення класифікації мови

D. вивчення частин мови

5. Мета курсу загальне мовознавство це –

A. поглиблення теоретичного і професійного рівня як майбутнього дослідника мови, так і майбутнього вчителя

B. аналіз процесу розвитку мови

C. з'ясування природи мови

D. вивчення частин мови

6. Структурними компонентами лінгвістики є

A. синхронічна, діахронічна

B. загальна, часткова

C. теоретична, практична, прикладна

D. паралінгвістична, часткова

7. Практична лінгвістика вивчає

A. способи використання лінгвістичних даних

B. окрему мову або групу мов з метою їх використання як засобу спілкування

C. стан мовної системи на певному етапі її розвитку

D. словниковий склад мови

8. Теоретична лінгвістика досліджує

A. розвиток мови протягом історії її існування

B. одну або декілька споріднених мов

C. теорію мови, гіпотези її походження, функції, рівні, одиниці тощо

D. способи використання лінгвістичних даних

9. Прикладна лінгвістика розробляє:

A. способи використання лінгвістичних даних для задоволення конкретних потреб суспільства з урахування сучасних практичних завдань

B. способи класифікації мови

C. методи дослідження мовних явищ

D. матеріали для укладання словників

10. Загальна лінгвістика розглядає

A. окрему мову або групу мов з метою їх використання як засобу спілкування

B. мову в цілому – її природу, еволюцію, особливості функціонування, структуру, класифікацію тощо

C. стан мовної системи на певному етапі її розвитку

D. основний інструментарій вивчення фонем і лексем

11. Часткова лінгвістика аналізує

A. одну або кілька споріднених мов

B. окрему мову або групу мов з метою їх використання як засобу спілкування

C. мову в цілому – її природу, еволюцію, особливості функціонування, структуру, класифікацію тощо

D. основний інструментарій вивчення фонем і лексем

12. Синхронічна лінгвістика вивчає

A. способи класифікації мови

B. теорію мови, гіпотези її походження, функції, рівні, одиниці тощо

C. стан мовної системи на певному етапі її розвитку

D. вивчення частин мови

13. Діахронічна лінгвістика досліджує

- A. розвиток мови протягом історії її існування
- B. мову в цілому – її природу, еволюцію, особливості функціонування, структуру, класифікацію тощо
- C. окрему мову або групу мов з метою їх використання як засобу спілкування.¹
- D. способи використання лінгвістичних даних

Питання для самоконтролю:

1. Що вивчає загальне мовознавство? Визначте зміст і завдання курсу загального мовознавства.
2. Чим різняться конкретне і загальне, теоретичне і прикладне мовознавство?
3. У чому полягає різниця між курсами загального мовознавства і вступу до мовознавства?
4. Охарактеризуйте зв'язки мовознавства з іншими суспільними і природничими науками. Наведіть приклади.
5. Що вивчає прикладна лінгвістика?
6. Які є основні проблеми прикладної лінгвістики?
7. Охарактеризуйте основні методи дослідження мови. В чому їх суть?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема: Знакова теорія мови.

ПЛАН

1. Суспільна природа мови. Суспільні функції мови
2. Соціальна зумовленість мовних явищ.
3. Суспільний характер мовної норми.
4. Мова як символ соціальної солідарності.
5. Залежність стану мови від стану суспільства.
6. Мова як найважливіша етнічна ознака. Мова, нація і держава.
7. Мова і культура
8. Соціолінгвістика, її предмет, завдання і проблеми. Інтерлінгвістика

Література: 1-4, 6

Практичні завдання

Завдання 1. Знати поняття і терміни (за лекційним матеріалом і літературою до курсу): *функції мови, соціолінгвістика, когнітивна лінгвістика, описовий метод, порівняльно-історичний, зіставний, структурний; функції мови: комунікативна, когнітивна, мислеоформлювальна, репрезентативна, емоційна, експресивна, імпресивна, акумулятивна, естетична, фатична, суспільна та інші, основні (базові)*

¹ Загальне мовознавство: навч. посібник / уклад. Н. Демченко, Т.Крехно, А. Чала; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків : ФОП Петров В. В., 2020. 192 с.

функції мови, факультативні функції мови, кількісна і якісна характеристика мовних функцій, мовна норма, вибірковість, стійкість (усталеністю) і обов'язковість, соціальна солідарність, невербальний і вербальний символізм, соціолект, державна окремішність, етнічна самосвідомість, національною свідомість, екзотизмам, соціолінгвістика, психолінгвістика, етнолінгвістика, інтерлінгвістика, мовна ситуація, ендоглосна та екzogлосна мовна ситуація, збалансовані і незбалансовані мовні ситуації, мовна політика

Завдання 2. Станьте учасником діалогу. Аргументуйте кожну відповідь 2-3 аргументами:

Який взаємозв'язок процесів формування нації і мови?

Як впливає мова на ідентифікацію особистості?

Чи припустима толерантність щодо мови у процесі формування нації?

Які функції мови є найбільш вагомими на вашу думку і чому?

Процеси державотворення, націєтворення і ідентифікації взаємозалежні? Чи можна створити державу, не окресливши мовних кордонів?.

Завдання 3. Прокоментуйте висловлювання І.Огієнка: «В мові наша стара й нова культура, ознака нашого національного визнання... І поки живе мова – житиме й народ, як національність...».

Питання для самоконтролю:

1. Чи є мовна норма лише лінгвістичним явищем?
2. Які властивості має мовна норма? Що таке соціолект?
3. Чому мова є суспільним явищем?
4. Що включає в себе поняття соціального символізму?
5. Що означає мовний нігілізм?
6. Як суспільні зміни позначаються на мові?
7. Чому мова є найважливішою етнічною ознакою?
8. Які чинники впливають на формування етносу?
9. У чому полягає відмінність мов, зумовлена своєрідністю культури?
10. Чим займається соціолінгвістика?
11. На розділі поділяється соціолінгвістика?
12. Що означає поняття мовна ситуація, якими критеріями вона описується?
13. Яке коло питань розглядає мовна політика?
14. Чим займається інтерлінгвістика?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема: Мова та історія (розвиток мови)

ПЛАН

1. Мова як явище, що історично розвивається. Синхронія і діахронія.
2. Зовнішні причини мовних змін. Внутрішні причини мовних змін.
3. Темпи мовних змін.

4. Питання про прогрес у розвитку мов. Взаємодія мов.

Література: 4, 5, 6

Практичні завдання

Завдання 1. *Знати поняття і терміни (за лекційним матеріалом і літературою до курсу): комбінаторні фонетичні процеси, акомодация, асиміляція, дисиміляція, гаплогія, дієреза, епентеза, метатеза, субституція, стяжіння, позиційні фонетичні процеси, редуція голосних, протеза. оглушення в кінці слова, позиційні чергування, живі та історичні фонетичні процеси. історичні чергування, спонтанні звукові зміни, фонетичні закони, фонетичні закони.*

Завдання 2. На основі соціальних опитувань фондів І. Кучеріва, О. Разумкова, Gradus Research тощо проведіть дослідження за останні 10, 20 30 і 2 роки щодо функціонування української мови і її поширення в світі.

Завдання 3. Підготувати повідомлення на 3 хв. про:

Напишіть письмову роботу на одну із тем:

- Функції рідної та іноземної мови в мовленні індивіда (автора).
- Роль штучних комунікативних знакових систем у сфері людського спілкування.
- Мова і мовлення: єдність протилежностей.²

Завдання 4. Підготуйте доповідь щодо впливу польської, чеської, словацької мов на сучасному етапі.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте зовнішні причини мовних змін.
2. Які зміни в мові можуть бути спричинені контактуванням мов?
3. Що розуміють під внутрішніми причинами мовних змін? У яких антиноміях і тенденціях мовного розвитку вони виявляються?
4. Від чого залежать темпи мовних змін? Обґрунтуйте відповідь.
5. Які думки існують у мовознавстві щодо прогресу в розвитку мов?
6. Яким чином функціонування мови і її розвиток взаємопов'язані?
7. З чим пов'язаний абсолютний і відносний прогрес?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема: Знакова теорія мови.

ПЛАН

1. Поняття знака, його ознаки, типологія знаків.
2. Унілатеральна і білатеральні теорія мовного знака.
3. Специфіка мовного знака. Знаковість і одиниці мови.

² Методичні рекомендації до організації семінарських занять з дисципліни «Загальне мовознавство». /Дячук О.В. Ірпінь 2023. 18с.

4. Невербальні засоби комунікації. Паралінгвістика і паракінесика.

Література: 2, 3, 4, 6,

Практичні завдання

Завдання 1. Знати поняття і терміни (за лекційним матеріалом і літературою до курсу): *лінгвосеміотика, семіотика, знак, асиметричного дуалізму мовного знака, мовний знак, довільні знаки, вмотивовані знаки, білатеральною теорія знака, унілатеральна теорія знака, паракінесика, паралінгвістика, довільність, змінність, лінійність, знаки-прикмети, знаки-сигнали, знаки-копії, знаки-символи, синтаксичний аспект, прагматичний аспект, семантичний аспект.*

Завдання 2. Станьте учасником діалогу:

У чому полягає оригінальність підходу до трактування мовних знаків Ф. де Соссюра?

У працях яких філософів і мовознавців започатковано вчення про знакову природу мови?

Які концепції структури знака вам відомі? Чому деякі вчені вважають, що значення не входить до структури знака? Яка концепція структури знака, на вашу думку, є прийнятною?

Які думки існують стосовно знакових одиниць у мові? Чи всі мовні одиниці можна вважати знаками?

У чому подібність і відмінність паралінгвістики й паракінесики?

Завдання 3. Заповніть таблицю:

Мовознавець	Класифікація, характеристика знака
А. Шафф	
Ч. Морріс	
Г. Клаус	
Б. Мальберг	
Ф. де Соссюр	

Зробіть висновки щодо спільних і відмінних рис, класифікацій знака.

Питання для самоконтролю:

1. Сформулюйте визначення знака. Назвіть його основні властивості.
2. У працях яких філософів і мовознавців започатковано вчення
3. про знакову природу мови?
4. Які існують аспекти дослідження знаків?
5. Назвіть основні ознаки знака й охарактеризуйте їх.
6. Розкрийте сутність найвідоміших класифікацій знаків.
7. Які концепції структури знака вам відомі?
8. Якою є специфіка мовного знака?
9. У чому подібність і відмінність паралінгвістики й паракінесики?
10. Наведіть приклади використання в комунікації невербальних знаків.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема: Мова, мислення і свідомість

ПЛАН

1. Розуміння мови як практичної свідомості
2. Загальні передумови виникнення людської мови
3. Мова і мислення
4. Взаємозв'язок мови і мислення в системі мовних значень
5. Теорія мовної відносності та її критика

Література: 2, 3, 4, 7

Практичні завдання

Завдання 1. Знати поняття і терміни (за лекційним матеріалом і літературою до курсу): *мислення, свідомість, типи мислення, абстрагування, практична свідомість, суспільна свідомість, індивідуальна свідомість, одиниця мислення, суспільна трудова діяльність, уявлення, домовне мислення, предметне або образне мислення, трудова діяльність, стадії процесу історико-еволюційного формування фізичного типу людини, менталінгвістика, когнітивна, лінгвістична концептологія, контенсивна лінгвістика, логічна форма, мовний релятивізм, сигніфікативне і денотативне значення, формальні і змістові мовні значення, «значення» і «смысл», мовна відносність.*

Завдання 2. підготувати повідомлення у формі презентації з теми: «Чому мова є «засобом, що формує думку» (В. Гумбольдт).

Мова як вияв національної свідомості

Основні погляди на співвідношення мови, мислення і свідомості

Завдання 3. Прокоментуйте висловлювання відомих мовознавців:

1. Мова – це той «найважливіший, найдорожчий і найміцніший зв'язок, що з'єднує живі й майбутні покоління народу в одне велике історичне живе ціле. Вона не тільки б виражає життєвість народу, але є саме це життя» (К. Ушинський).

2. Межі моєї мови означають межі мого світу (Л. Вітчштейн).

3. Без розуміння мови немає мови взагалі (Р. СмальСтоцький).

4. Уся людська культура й цивілізація нерозривно зв'язана з цим величезним сховищем людських знань і досвіду, що їх нагромаджено за весь час існування людства як суму знань видатних людей усіх поколінь (І. Томан).

«Слова мови є засобом, який уможлиблює мислення за допомогою абстрактних ознак. Ми змушені послуговуватися мовою, щоб створювати з понять ознак довільні продуктивні образи чи інші поняття. Це загальноприйнята істина, яка зазвичай виражається реченням, що без мови людське мислення не могло би зробити ані кроку вперед, що вищість

людського розуму над тваринним полягає значною мірою, власне, у здатності послуговуватися мовою» К. Твардовський³

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає складність проблеми взаємозв'язку мова, мислення, свідомість?
2. Чому мову називають практичною свідомістю?
3. Що складає одиницю мислення?
4. Що є важливою передумовою виникнення людської мови?
5. Які стадії процесу історико-еволюційного формування фізичного типу людини виділяє сучасна антропологія?
6. Як називається розділ загального мовознавства, який вивчає стосунки мови і мислення?
7. Що вивчають когнітивна, лінгвістична концептологія, контенсивна лінгвістика?
8. Які є дискусійні питання у лінгвістиці щодо свідомості, мови і мислення?
9. В чому суть сигніфікативне і денотативне значення?
10. Які є типи лексичних значень, за концепцією В. Виноградова?
11. Чи тотожні поняття «значення» і «смысл»?
12. У яких співвідношеннях перебувають внутрішнє мовлення і мислення?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

Тема: Системно-структурна організація мови

ПЛАН

1. Парадигматичні, синтагматичні, таксономічні й епідигматичні відношення між мовними одиницями.
2. Структура мови. Основні й проміжні рівні мови.
3. Теорія ізоморфізму і ієрархії рівнів мови.

Література: 1, 3, 4, 5, 7

Практичні завдання

Завдання 1. Знати поняття і терміни (за лекційним матеріалом і літературою до курсу): *структура, система, системонабуті та системоутворюючі властивості мови, риси мовної системи, парадигматичні, синтагматичні та ієрархічні відношення між одиницями мови, гомогенні (однорідні) і гетерогенні (різнорідні) типи систем, основні й проміжні рівні мови, матеріальні й ідеальні, відкриті й закриті, статичні й динамічні, гомогенні й гетерогенні, словотвірний рівень, фразеологічний рівень, морфологічний рівень, лексико-семантичний рівень, морфонологічний рівень, синтаксичний рівень, рівень диференційних ознак.*

Завдання 2. Станьте учасником діалогу:

³ Твардовський, К. Образи і поняття. / К. Твардовський, Вибрані твори, 2018. Харків: Фоліо.

1. В чому полягає системний характер мови?
2. Які типи систем розрізняє сучасна наука? До якого типу систем належить мова? Обґрунтуйте відповідь.
3. На чому ґрунтується системність мови? Які відношення існують між мовними одиницями?
4. Чому поняття системи мови і мовної структури не є тотожними. В чому різниця понять?
5. За яким принципом виділяються мовні рівні? У чому відмінність між основними і проміжними рівнями мови? Який зміст вкладають у поняття ізоморфізму й ієрархії рівнів мови?
6. У чому виявляється своєрідність системності мови? Як співвідносяться поняття мовної системи і норми?

Завдання 3. Підготуйте відповіді-доповіді:

Система і структура як мовознавчі поняття.

Теорії єдності структури мови.

Відношення між одиницями мовної системи.

Основні підсистеми мовної системи.

Проміжні рівні мовної системи.

Слово як одиниця знакового рівня.

Частини мови як реалізація міжрівневих зв'язків.

Завдання 4. Оберіть правильну відповідь на запитання:

1. У ланцюжку «фонема – морфема – слово – речення» простежуються відношення:

- 1) парадигматичні 2) синтагматичні 3) ієрархічні
- 4) синергетичні 5) комплексні 6) системні 7) структурні

2. Морфологічний, словотвірний, фразеологічний рівні мови вважаються:

- 1) основними 2) проміжними 3) не існують взагалі

3. Система мови – це сукупність:

- 1) мовних рівнів, одиниць і відношень 2) взаємовідношень між мовними елементами 3) слів у реченні 4) правил 5) винятків і правил

4. Мова має ієрархічну будову і найнижчим рівнем у ній є:

- 1) морфологічний 2) синтаксичний 3) лексико-семантичний
- 4) фонологічний 5) текстовий

5. Найчутливішим до змін рівнем мови вважається:

- 1) морфологічний 2) синтаксичний
- 3) лексико-семантичний 4) фонологічний 5) текстовий⁴

⁴ Загальне мовознавство: навч. посібник / уклад. Н. Демченко, Т.Крехно, А. Чала; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків : ФОП Петров В. В., 2020. 192 с.

Питання для самоконтролю:

1. За яким принципом виділяються мовні рівні? У чому відмінність між основними і проміжними рівнями мови? Який зміст вкладають у поняття ізоморфізму й ієрархії рівнів мови?
2. Які типи систем розрізняє сучасна наука? До якого типу систем належить мова? Обґрунтуйте відповідь.
3. На чому ґрунтується системність мови? Які відношення існують між мовними одиницями?
4. У чому виявляється своєрідність системності мови? Як співвідносяться поняття мовної системи і норми?
5. Які рівні мови ввжаються основними, а які проміжними?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

Тема: Фонологічна система мови. Граматична система мови.

ПЛАН

1. Поняття фонем. Фонем в парадигматиці й синтагматиці
2. Поняття фонологічної системи
3. Фонологічні школи
4. Граматичні категорії
5. Морфологічний рівень
6. Синтаксичний рівень

Література: 1-7

Практичні завдання

Завдання 1. Знати поняття і терміни (за лекційним матеріалом і літературою до курсу): *фонема, опозиція приголосних, сегментний і суперсегментний (просодичний) рівні мови, конститутивна функція, дистинктивна, сигніфікативна, перцептивна, делімітативна (розмежувальна) функція, кульмінативна функція, диференційні й інтегральні ознаки, сильні й слабкі позиції, варіації, фонотактика, одномірні й багатомірні опозиції, граматична система мови, граматичні категорії, класифікаційні категорії, лексико-граматичні розряди, морфологічний рівень, силабоморфема, або морфосилабема, синтаксичний рівень, речення і висловлення, логічна концепція, структурний синтаксис, прагматичний синтаксис, парадигматики речення.*

Завдання 2. Підготуйте доповіді:

Різниця фонологічних систем англійської, української і німецької мов.

Фонологія у вітчизняній лінгвістиці (І. З. Петличний, П. П. Коструба, Ф. Т. Жилко, Л. І. Прокопова, В. С. Перебийніс, Н. І. Тоцька).

Київська фонологічна школа

Найвідоміші класифікації частин мови у лінгвістиці.

Завдання 3. Користуючись таблицями класифікації голосних звуків української, російської, англійської та німецької мов, виділіть спільні і відмінні риси вокалізму цих мов.

Завдання 4. Користуючись таблицями класифікації приголосних звуків української, англійської, німецької мов, виділіть спільні і відмінні риси системи приголосних (консонантизму) у цих мовах.

Завдання 5. Оформіть порівняльну таблицю «Трактування фонемі І. О. Бодуеном де Куртене, Л. В. Щербою і М. С. Трубецьким». Висновок аргументуйте.

Питання для самоконтролю:

1. Що характеризує сегментний і суперсегментний (просодичний) рівні мови?
2. Які функції фонем вам відомі?
3. Чи однакові диференційні й інтегральні ознаки в різних мовах?
4. Які диференційні ознаки фонем використовуються в лінгвістиці?
5. Чи збігаються сильні й слабкі позиції в різних мовах?
6. Як співвідносяться між собою фонемі в парадигматиці й синтагматиці?
7. Індивідуальні, територіальні і позиційні видозміни фонем, які не впливають на смисл, не утруднюють розуміння (сприймання) називаються...?
8. Які фонологічні школи існують і чим вони різняться між собою?
9. Які граматичні категорії вам відомі?
10. В чому полягає різниця речення і висловлення?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8

Тема: Лексико-семантична система мови. Проміжні рівні мови

ПЛАН

1. Поняття лексико-семантичної системи
2. Парадигматичні відношення
3. Синтагматичні відношення
4. Епідигматичні відношення

Література: 2, 3, 4, 5, 6, 7

Практичні завдання

Завдання 1. Знати поняття і терміни (за лекційним матеріалом і літературою до курсу): *лексико-семантична система, поняття лексико-семантичне поле, парадигматичні відношення, темпоральні лексеми, гіпонімія, синтагматичні відношення слова, лексична синтагматика, парадигматичні та синтагматичні відношення, асоціативно-дериваційні зв'язки.*

Завдання 2. Прочитайте речення та знайдіть у них застарілі слова.

Сформулюйте висновок про те, в яких сферах мовленнєвої діяльності та з якою метою використовуються історизми та архаїзми. А тоді, прийшовши до

[ріки] Осколу, він ждав два дні брата свого Всеволода, – той ішов був іншою дорогою з Курська, – і звідти рушили вони до [річки] Сальниці. Тут же до них і сторожі приїхали, що їх вони послали були язика ловить, і сказали вони, приїхавши: «Бачилися ми з ворогами. Вороги наші оружно їздять. Тому або ви поїдете борзо, або вернемось додому, бо не наша є пора». Але Ігор сказав із братами своїми: «Якщо нам, не бившись з ними, вернутися додому, то сором нам буде гірше смерті. Хай як нам Бог дасть». І тоді, порадившись, їхали вони всю ніч.

Завдання 3. Чому лексичне значення не тотожне поняттю? Чи лексичне значення виражає поняття, чи позначає і вказує на нього? Які з наведених слів передають поняття, а які – ні:

Ага, гей, Батьківщина, еге, край, киш, киць, но, няв, початок, птаство, студент.

Питання для самоконтролю:

1. В чому полягає складність лексико-семантичної системи?
2. У яких співвідношеннях перебувають парадигматичний і синтагматичний аспекти лексико-семантичної системи?
3. Яким чином виявляються лексичного рівня в парадигматиці?
4. Які типи відношень в лексико-семантичній системі вам відомі?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ІСТОРІЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ДУМКИ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9

Тема: Розвиток лінгвістики від давніх часів до XVIII ст.

ПЛАН

1. Мовознавство в Давній Індії
2. Давньокитайське мовознавство
3. Мовознавство в Давній Греції та Римі
4. Давнє арабське мовознавство
5. Європейське мовознавство епохи Середньовіччя і Відродження
6. Українське мовознавство XI – XVIII ст..

Література: 1,3,5, 6, 7

Практичні завдання

Завдання 1. Знати поняття і терміни (за лекційним матеріалом і літературою до курсу): *ініціаль, фіналь, китайська лінгвістична традиція, фонетичні таблиці, філософський і олександрійський періоди, мовні категорії, школа стоїків, внутрішня флексія, консонантне письмо, арабська лінгвістична традиція, граматики пор-рояля, термінізм, концептуалізм, номіналізм, реалізм, модизм.*

Завдання 2. Підготуйте доповіді

Суперечка про походження імен у діалозі Платона «Кратіл».

Аристотель про частини мови. Школа стоїків.

Представники мовознавчої думки доби Відродження.

Граматики Пор-Рояля.

Мовознавство європейського Середньовіччя

Розвиток мовознавчої думки у східних слов'ян.

Завдання 3. Станьте учасником діалогу:

1. Чим зумовлене виникнення мовознавства в Давній Індії, Давньому Китаї, Давній Греції та Римі?

2. Назвіть спільне і відмінне в лінгвістичних традиціях Давньої Індії, Давнього Китаю і Давньої Греції.

3. Які питання мовознавства досліджували давньоіндійські, давньокитайські й давньогрецькі вчені? Які з порушених ними проблем є актуальними й нині?

4. У чому полягає специфіка давнього арабського мовознавства?

5. Охарактеризуйте стан лінгвістичної думки Західної Європи в середні віки.

6. Яка роль Ф. Бекона, Г.-В. Лейбніца і Р. Декарта в розвитку лінгвістичних ідей?

7. Розкрийте значення в історії мовознавства граматики Пор-Рояля. Чому її називають універсальною і раціональною?
8. Назвіть основні здобутки українського мовознавства XI—XVIII ст.

Завдання 4. Оберіть правильну відповідь:

1. Першим класиком китайського мовознавства вважають ...

- 1) Раск 2) Грімм 3) Паніні 4) Сю Шень 5) Мао 6) Яска 7) Вараручі

2. Хто створив підручник з граматики грецької мови:

- 1) Платон 2) Арістотель 3) стоїки 4) А.Самофракійський
5) А.Діскол 6) Д.Фракійський 7) Демокріт

3. Авторами граматики Пор-Рояля вважаються

- 1) брати Грімм 2) Арно і Лансло 3) Яска і Паніні 4) Фуко і Арно
5) Лансло і Бенвеніст 6) Мартіне і Вольтер 7) Декарт і Бекон

4. Найвизначніша середньовічна лексикографічна праця «Лексіконъ славенороскій и имень тлъкованіє» належить ...

- 1) Л. Зизанію 2) М. Смотрицькому 3) П. Беренді 4) Є. Славинецькому 5) І. Ужєвичу 6) А. Кримському 7) М. Кочергану

5. Хто вважається основоположником грецького синтаксису:

- 1) Платон 2) Арістотель 3) стоїки 4) А. Самофракійський 5) А. Діскол 6) Д. Фракійський 7) Демокріт

Питання для самоконтролю:

1. Хто є найвідомішим давньоіндійським мовознавцем?
2. Що Паніні вважав за вихідну (початкову) одиницю мови?
3. Кого вважають першим класиком китайського мовознавства?
4. Який вплив мало китайське мовознавство на розвиток загального мовознавства?
5. Назвіть найвідоміших представників Давньої Греції та Риму?
6. Хто з мовознавців представляв александрійську школу?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 10

Тема: Історія мовознавства XVIII-друга половина XIX ст.

ПЛАН

1. Зародження порівняльно-історичного мовознавства
2. Лінгвістичні погляди Вільгельма фон Гумбольдта
3. Мовознавчі напрями другої половини XIX ст.
4. -Натуралістичний (біологічний)
5. -Психологічний напрям
6. -Молодограматизм

Література: 1-7

Практичні завдання

Завдання 1. Знати поняття і терміни (за лекційним матеріалом і літературою до курсу): *психологічний напрям, молодогограматизм, термін*

молодограматики, натуралістичний (біологічний) напрями, психологічна концепцію Штейнталя, флексія, структуралізм, продукт психофізичної діяльності, значення слова.

Завдання 2. Підготуйте доповіді:

Основні представники порівняльно-історичного мовознавства

Характеристика основних проблем молодогограматизму. Лейпцігська школа.

Роль молодогограматичних ідей у розвитку мовознавства.

Завдання 3. Станьте учасником діалогу:

Які основні положення лінгвістичної концепції В. Гумбольдта? Розкрийте значення вчення Гумбольдта для сучасного мовознавства

Сформулюйте основні теоретичні положення психологізму. Визначте їх сильні й слабкі сторони.

Розкрийте значення праць О. Потебні й місце очоленої ним Харківської лінгвістичної школи в історії вітчизняного й світового мовознавства.

Питання для самоконтролю:

1. Сформулюйте основні передумови виникнення порівняльно-історичного мовознавства.
2. Назвіть основоположників порівняльно-історичного мовознавства і розкрийте їх внесок у порівняльно-історичне мовознавство.
3. Чому В. Гумбольдта вважають основоположником загального мовознавства?
4. Які положення його вчення знайшли свій розвиток у різних напрямках сучасної лінгвістики?
5. Чим зумовлене виникнення натуралістичного напрямку в мовознавстві?
6. Які основні ідеї натуралістичної теорії А. Шлейхера? Оцініть їх з позиції сучасного мовознавства.
7. Назвіть основні положення вчення О. Потебні.
8. У чому полягають заслуги молодогограматизму? Чим зумовлені слабкі сторони молодогограматичного напрямку?
9. Які питання мовознавства порушив П. Фортунатов? Чим відрізняється Московська лінгвістична школа від інших шкіл другої половини XIX ст.?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 11

Тема: Мовознавство кінця XIX – початку XX ст.

ПЛАН

1. Школа «слів і речей». Школа естетичного ідеалізму. Неолінгвістика.
2. Казанська лінгвістична школа. Бодуен де Куртене.
3. Неолінгвістика
4. Соціологічний напрям.

5. Лінгвістична концепція Фердинанда де Соссюра. Розвиток ідей Ф. де Соссюра у працях Ш. Баллі і А. Мейє.
6. Структуралізм і генеративізм. Неогумбольдтіанство.

Література: 1, 3, 6, 7

Практичні завдання

Завдання 1. Знати поняття і терміни (за лекційним матеріалом і літературою до курсу): *школа «слів і речей», історична лексична семантика, ономазіологія, школа естетичного ідеалізму, концепція Фосслера, неолінгвістика, соціологічний напрям, внутрішня лінгвістика, поняття значенневості, Женевська школа, структуралізм, генеративізм.*

Завдання 2. Підготуйте доповіді

Критика молодогограматизму і пошуки нових підходів до мови в кінці ХІХ – початку ХХ ст.

Характеристика основних проблем молодогограматизму. Казанська школа.

Завдання 3. Станьте учасником діалогу:

Яке завдання ставили представники школи «слів і речей»?

Які загальнотеоретичні положення Шухардта вам відомі? Що він вважав причиною мовного розвитку?

Питання для самоконтролю:

1. Хто є засновником школи «слів і речей»?
2. Яка роль Школи естетичного ідеалізму в історії розвитку лінгвістичної думки?
3. Що таке «визначення ізоглос»?
4. Назвіть основні недоліки неолінгвістики.
5. Назвіть представників неолінгвістики. Дайте характеристику їх вчень.
6. Які основні два стани мови розрізняв Бодуен де Куртене?
7. Які три важливі для лінгвістичної концепції терміни ввів Фердинанд де Соссюр.
8. Охарактеризуйте мовознавчі напрями, які з'явилися наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.
9. Функціональна лінгвістика. Празький лінгвістичний гурток (ПЛГ).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 12

Тема: Сучасне мовознавство

ПЛАН

1. Основні періоди в історії розвитку українського мовознавства ХХ – початку ХХІ ст.
2. Наукові школи українського мовознавства ХХ – початку ХХІ ст..
3. Когнітивна лінгвістика.

4. Функціональна лінгвістика.
5. Лінгвістика тексту.
6. Комунікативна лінгвістика

Література: 1,3, 6, 7

Додаткова література:

Історія українського мовознавства: матеріали до лекцій для магістрантів напряму 8.035 – Філологія, ОП «Українська мова та література». Укладач Н. Ф. Венжинович. Ужгород: ПП Данило С. І., 2022. 115 с.

Практичні завдання

Завдання 1. Знати поняття і терміни (за лекційним матеріалом і літературою до курсу): *когнітивна лінгвістика, когнітивна граматика, когнітологія, експансіонізм (виходи в інші науки), антропоцентризм (вивчення мови з метою пізнання її носія), функціоналізм (вивчення всього різноманіття функцій мови), експланаторність, теорія категоризації, прототип, поняття ментальних репрезентацій, концепт-мінімум, концепт-максимум і енциклопедичний додаток, фігури і фону, функціональна лінгвістика, або функціоналізм, теорія функціонально-семантичного поля, моноцентричні і поліцентричні поля, лінгвістика тексту, принцип конгеніальності, пресупозиція, комунікативна лінгвістика, теорії мовленнєвих актів.*

Завдання 2. Підготуйте доповіді

1. Формування українського мовознавства як багатогалузевої науки про мову в ХХ ст.
2. Основні періоди українського мовознавства радянської доби. Мовознавчі наукові осередки 1917–1934 рр.
3. Найважливіші праці з історії української мови на поч. ХХ ст. Діалектологічні дослідження 1917–1934 рр.
4. Головні напрямки роботи над кодифікацією українського правопису на поч.ХХ ст. «Найголовніші правила українського правопису» (1921 р.).
5. Основні зміни в правописі 1933 р.
6. Розвиток української лінгвістичної науки за межами України в 1917–1934 рр. Основні напрями наукової діяльності мовознавців-емігрантів.
7. Головні тенденції розвитку мовознавства 1935–1990 рр. на тлі політичної ситуації в Україні.
8. Основні напрями розвитку термінологічної системи в 30-х – 40-х роках ХХ ст. Термінотворча праця в 50-х – 70-х рр. ХХ ст.
9. Лінгвістичні дискусії щодо літери Г.
10. Наукова діяльність А. Кримського.
11. Лінгвістична спадщина Є. Тимченка, його найважливіші граматичні праці.
12. Коло наукових зацікавлень І. Огієнка як мовознавця.
13. Ю. Шевельов – видатний учений ХХ ст., основні напрями його наукової діяльності.
14. Мовознавча спадщина західноукраїнського мовознавця В. Сімовича.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте здобутки найвидатніших постатей в українському мовознавстві 20–80-х років.
2. Чим займається когнітивна лінгвістика? Які її перспективи?
3. Що принципово нового з'явилося у дослідженнях сучасного мовознавства?
4. Які напрями розвиваються в лінгвістиці за останні 50-70 років?
5. Які праці з функціональної лінгвістики, лінгвістики тексту і комунікативної лінгвістики з'явилися останнім часом? Які оригінальні ідеї вони містять?
6. Розкрийте суть синергетичної теорії мови.

РОЗДІЛ III.
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ

Змістовий модуль 1: Загальні питання мовознавства

Тема 1. Мовознавство як наука

Завдання:

1. Опрацювати конспект лекції та рекомендовану літературу.
2. Дати розгорнуті відповіді на питання для самоконтролю.
3. Виконати завдання до теми.

Практичне завдання 1. Виконайте тестові завдання:

1. Мовознавство, або лінгвістика – це

- A. наука, яка вивчає соціальну природу мови, її суспільні функції, вплив соціальних чинників на мову і роль мови в суспільному житті
- B. наука про природну людську мову загалом і про всі мови світу як її індивідуальних представників
- C. наука, яка вивчає мову в її стосунках до культури, а також взаємодію мовних, етнокультурних і етнопсихологічних чинників у функціонуванні й еволюції мови
- D. наука про основний інструментарій вивчення фонем і лексем

2. Предметом мовознавства є

- A. окремі мови або групи споріднених мов
- B. загальні особливості мови як людського засобу спілкування, а також структура й закономірності функціонування всіх мов світу
- C. мова як притаманний тільки людині засіб спілкування й окремі конкретні мови в їх реальному функціонуванні, у статистиці й динаміці, в їх теперішньому й минулому, в усіх їх взаємозв'язках та взаємодії з іншими соціальними феноменами
- D. способи використання лінгвістичних даних

3. Мовознавство поділяють на такі групи

- A. конкретне та загальне
- B. абстрактне та конкретне
- C. загальне та спеціалізоване
- D. прикладне і теоретичне

4. Конкретне мовознавство це

- A. мовознавство, яке вивчає окремі мови (україністика, русистика тощо)
- B. мовознавство, яке вивчає особливості мови як людського засобу спілкування, а також закономірності функціонування всіх мов світу
- C. мовознавство, яке методом зіставлення вивчає спорідненій неспоріднені мови
- D. основний інструментарій вивчення фонем і лексем

5. Загальне мовознавство вивчає

- A. соціальну природу мови, її суспільні функції, вплив соціальних чинників на мову і роль мови в суспільному житті
- B. мову в її стосунках до культури, а також взаємодію мовних, етнокультурних і етнопсихологічних чинників у функціонуванні й еволюції мови
- C. загальні особливості мови як людського засобу спілкування, а також структуру й закономірності функціонування всіх мов світу
- D. способи використання лінгвістичних даних

6. Загальне мовознавство поділяють на

- A. абстрактне та конкретне
- B. теоретичне та практичне
- C. власне загальне та теоретичне
- D. абстрактне та практичне

7. Філософія розв'язує таку проблему мовознавства, як

- A. етимологію слів
- B. зв'язок мови і мислення
- C. функціонування мови
- D. семантику слів

8. Такі терміни, як суб'єкт, предикат, атрибут запозичені мовознавством з

- A. логіки
- B. філософії
- C. соціології
- D. фізики

9. Зв'язок мовознавство із соціологією детермінований тим, що

- A. мова є природною знаковою системою, на якій перевіряють формально-логічні теореми і розв'язують формально-логічні задачі
- B. мова є явищем суспільним, виникає і розвивається тільки в суспільстві, впливає на суспільство і водночас стан мови великою мірою залежить від суспільства
- C. мова є важливою етнічною ознакою
- D. мова є явищем соціально-етнічним

10. Соціолінгвістика – це

- A. наука, яка вивчає соціальну природу мови, її суспільно функції, вплив соціальних чинників на мову і роль мови в суспільному житті
- B. наука про побут і культуру народів
- C. наука, що вивчає історичне минуле суспільства за виявленими під час розкопок пам'ятками матеріальної культури
- D. наука про лексико-семантичний склад мови

11. Повноцінне вивчення мови є неможливим без етнографії, бо

- A. вона вивчає форми вираження одиниць мислення
- B. вона допомагає використовувати свідчення історії для пояснення суто мовних явищ
- C. вона допомагає правильно пояснити значення окремих слів та виразів, які стосуються побуту, матеріальної та духовної культури, і правильно розкрити їх етимологію
- D. вона пояснює граматичне значення слів

12. Найтісніші зв'язки мовознавства й етнографії виявляються у

- A. тому, що мова є першоелементом літератури, її будівельним матеріалом
- B. процесі вивчення діалектного словника – назви селянських будівель, начиння, одягу, знарядь праці, обрядів тощо
- C. тому, що мова є явищем суспільним, виникає і розвивається тільки в суспільстві, впливає на суспільство і водночас стан мови великою мірою залежить від суспільства

D. вона вивчає форми вираження одиниць національного мислення

13. Мовознавство та літературознавство об'єднані в одну комплексну науку, що має назву

- A. філологія
- B. герменевтика
- C. лінгвістика
- D. семіотика

14. Семіотика вивчає

- A. функції і зони центральної нервової системи, пов'язані з мовою
- B. територіальне поширення мовних явищ
- C. загальні властивості знаків і знакових систем
- D. граматичне значення слова

15. Прикладна лінгвістика – це

- A. напрям у мовознавстві, який опрацьовує методи розв'язання практичних завдань із використанням мови, і зорієнтований на задоволення суспільних потреб
- B. напрям у мовознавстві, який вивчає соціальну природу мови, її суспільні функції, вплив соціальних чинників на мову і роль мови в суспільному житті
- C. напрям у мовознавстві, який вивчає особливості мови як людського засобу спілкування, а також структуру й закономірності функціонування всіх мов світу;⁵
- D. розділ мовознавства про вивчення частин мови

Література: 3, 4, 5

Тема 2. Мова і суспільство

Завдання:

1. Опрацювати конспект лекції та рекомендовану літературу.
2. Дати розгорнуті відповіді на питання для самоконтролю.
3. Виконати завдання до теми.

Література: 1-4, 6

Тема 3. Мова та історія (розвиток мови)

Завдання:

1. Опрацювати конспект лекції та рекомендовану літературу.
2. Дати розгорнуті відповіді на питання для самоконтролю.
3. Виконати завдання до теми.

Література: 4, 5, 6

Тема 4. Знакова теорія мови.

Завдання:

1. Опрацювати конспект лекції та рекомендовану літературу.
2. Дати розгорнуті відповіді на питання для самоконтролю.

---

⁵ Загальне мовознавство: навч. посібник / уклад. Н. Демченко, Т.Крехно, А. Чала; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків : ФОП Петров В. В., 2020. 192 с.

3. Виконати завдання до теми.

Практичне завдання 1. Виконайте тестові завдання:

1. Теорія знакової мови бере початок у

- A. I ст. до н.е.
- B. X ст. н.р.
- C. IV ст. до н.р.
- D. XI ст.н.е.

2 Початки семіотики заклав

- A. Ч. Пірс
- B. М. Гайдеггер
- C. М. Трубецький
- D. Ф.де Сосюр

3. Основною ознакою знака не є

- A. інформативність
- B. системність
- C. комунікативність
- D. однозначність

4. Польський мовознавець А. Шафф поділив знаки на

- A. фізичні та механічні
- B. природні та штучні
- C. спонукальні та попереджувальні
- D. знаки-символи і знаки-індекси

5. Знак – це тільки «частинка матерії», тоді як значення – факт свідомості, ідеальне відображення дійсності. Ця теорія знака відома в науці як

- A. білатеральна
- B. унілатеральна
- C. асоціативна
- D. прагматична

6. За теорією філософа Г. Клауса у плані змісту знаків є аспекти

- A. стигматика, семантика, синтактика, прагматика
- B. семантика, синтактика
- C. синтактика, прагматика, сигматика
- D. семантика, прагматика

7. Несловесну інформацію вивчають науки

- A. паралінгвістика і паракінесика
- B. графіка і орфографія
- C. пунктуація і фонетика
- D. вербаліка і невербаліка

8. Словосполучення або єдність смислового й акустичного образу – це

- A. знак
- B. мовний знак
- C. звук
- D. сема

9. Серед мовних рівнів розрізняють

- A. матеріальний та ідеальний

- В. синтаксичний, семантичний, прагматичний
- С. фонетичний, морфемний, лексичний та синтаксичний
- Д. теоретичний і практичний

10. Одиницею лексичного рівня є

- А. слово
- В. звук
- С. морфема⁶
- Д. речення

Література: 2, 3, 4, 6

Тема 5. Мова, мислення і свідомість.

Завдання:

1. Опрацювати конспект лекції та рекомендовану літературу.
2. Дати розгорнуті відповіді на питання для самоконтролю.
3. Виконати завдання до теми.

Практичне завдання 1. Виконайте тестові завдання:

1. Автором думки, що мова і мислення – «лише дві назви однієї й тієї ж речі» є

- А. Макс Мюллер
- В. Вільгельм фон Гумбольдт
- С. Жак Адамар
- Д. Ф.де Сосюр

2. Які вчені розглядають мову як форму мислення?

- А. Альберт Ейнштейн та Жак Адамар
- В. Вільгельм фон Гумбольдт та Макс Мюллер
- С. А. Шлейхер та Е. Бенвеніст
- Д. Ф.де Сосюр і Макс Мюллер

3. Менталістичний напрям відношення до мислення і його зв'язку з мовою полягає у

- А. прагненні до ототожнення мови і мислення, приписуванні мові тієї ролі в психіці людини, яка належить мисленню
- В. відриві мови від мислення, розгляді мислення як чогось позамовного і вилученні його з теорії мови, оголошуючи мислення функцією
- С. тому, що мова і мислення – це особливі дуже складні явища, кожне з яких має свою специфічну форму і свій специфічний зміст
- Д. специфіці процесу формування думки

4. Механістичний напрям відношення до мислення і його зв'язку з мовою полягає у

- А. тому, що мислення уможливорює отримання знання про такі речі, які не можуть бути безпосередньо сприйняті на чуттєвому рівні
- В. прагненні до обоження мови і мислення, приписуванні мові тієї ролів психіці людини, яка належить мисленню

---

⁶ Загальне мовознавство: навч. посібник / уклад. Н. Демченко, Т.Крехно, А. Чала; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків : ФОП Петров В. В., 2020. 192 с.

С. відриві мови від мислення, розгляді мислення як чогось позамовного і вилученні його з теорії мови, оголошуючи мислення функцією

Д. прагненні ототожнити мову і мислення

5. Автором вислову «Мову можна порівняти з аркушем паперу. Думка – його лицевий бік, а звук – зворотний, не можна розрізати лицевий бік, не розрізавши зворотного. Так і в мові не можна відділити ні думку від звука, ні звук від думки, цього можна досягнути лише шляхом абстракції» є

А. Л. В. Щерба

В. Ф. де Соссюр

С. О. І. Томсон

Д. Макс Мюллер

6. І. Н. Горелов на основі декількох експериментів виявив, що кількість предметів у полі зору дитини і кількість дій з ними значно перевищує число відомих дитині найменувань. Це підтверджує думку, що

А. мислення з'явилося раніше від мови

В. мислення невіддільне від мови і здійснюється лише в мовних формах

С. мова і мислення пов'язані між собою діалектичними відношеннями й утворюють взаємозумовлену єдність, але не тотожність

Д. мови без мислення немає

7. На думку сучасних учених розрізняють такі три типи мислення

А. конкретне, абстрактне, поняттєве

В. чуттєво-образне, технічне і поняттєве

С. чуттєво-образне, конкретне і абстрактне

Д. творче, абстрактне, загальне

8. Який тип мислення притаманний тільки людині?

А. поняттєве мислення

В. чуттєво-образне мислення

С. технічне мислення

Д. абстрактне

9. У розумовій діяльності людини переплітаються

А. поняттєвий та технічний типи мислення

В. чуттєво-образний та поняттєвий типи мислення

С. усі три типи мислення

Д. абстрактне і чуттєво-образне

10. Про те, що єдність мови і мислення не означає їх тотожності, свідчить такий факт

А. мова – матеріально-ідеальне явище, тоді як мислення – ідеальне

В. домовна інформаційна система створює основу для переходу від першої до другої сигнальної системи, до мови

С. мислення – вищий ступінь людського пізнання, процесу відображення об'єктивної дійсності

Д. мови без мислення немає

11. Афазією називають

А. повну або часткову втрату здатності говорити або розуміти мову внаслідок ураження мовних центрів

В. утрату здатності розуміти усне мовлення, що зумовлено ушкодженням зони Верніке

С. утрату здатності знаходити в пам'яті потрібні слова для називання знайомих предметів, що пов'язана з ушкодженням т'ямно-потиличної ділянки лівої півкулі

Д. утрату здатності розуміти письмове мовлення, що зумовлено ушкодженням зони Верніке

12. Нейролінгвістика – це

А. розділ математичної лінгвістики, який вивчає статистичні закономірності в мові

В. наука, що вивчає взаємозалежність стану мовлення і стану різних ділянок мозкової кори

С. теорія освіти, що обґрунтовує і розкриває зміст, методи і форми навчання мови

Д. розділ мовознавства, що вивчає форми вираження одиниць мислення

13. Використання у процесах розумової діяльності психічних відображень мовних знаків без вимовляння їх уголос і без писемної фіксації – це

А. внутрішня лінгвістика

В. внутрішнє мовлення

С. волюнтативна функція мови

Д. письмове мовлення

14. Гіпотеза лінгвальної відносності – це

А. концепція, згідно з якою структура мови визначає структуру мислення і спосіб пізнання світу

В. концепція, суть якої зводиться до того, що мовні структури не набуваються через досвід, а народжуються разом із людиною й існують у кожного індивіда в потенції

С. концепція, згідно з якою мислення передуює появі звукової мови як в онтогенезі, так і в філогенезі

Д. концепція, суть якої зводиться до того, що мовні структури набуваються через досвід

15. Мова є основним інструментом пізнання, бо

А. мова є не стільки засобом передачі суспільного досвіду, скільки способом визначення цього досвіду для всіх, хто розмовляє тією мовою

В. засвоюючи мову, людина оволодіває й основними формами та законами мислення

С. мислення невіддільне від мови і здійснюється лише в мовних формах⁷

Д. мови без мислення немає

Література: 2, 3, 4, 7

⁷ Загальне мовознавство: навч. посібник / уклад. Н. Демченко, Т. Крехно, А. Чала; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків : ФОП Петров В. В., 2020. 192 с.

Тема 6. Системно-структурна організація мови

Завдання:

1. Опрацювати конспект лекції та рекомендовану літературу.
2. Дати розгорнуті відповіді на питання для самоконтролю.
3. Виконати завдання до теми.

Практичне завдання 1.

Література: 1, 3, 4, 5, 7

Тема 7. Фонологічна система мови. Граматична система мови

Завдання:

1. Опрацювати конспект лекції та рекомендовану літературу.
2. Дати розгорнуті відповіді на питання для самоконтролю.
3. Виконати завдання до теми.

Практичне завдання 1.

1. Фонема – це

- A. мінімальна двостороння одиниця мови, тобто одиниця, що має план вираження і план змісту і яка не членується на простіші одиниці такого самого роду
- B. мінімальна звукова одиниця мови, яка служить для розпізнання й розрізнення значеннєвих одиниць – морфем і слів
- C. матеріальний, чуттєво сприймальний предмет, який є представником іншого предмета і використовується для отримання, зберігання і передачі інформації
- D. матеріальний знак і одна з одиниць мовлення

2. Фонологія – це

- A. сукупність фонем певної мови в їхніх взаємозв'язках
- B. сполучуваність фонем
- C. розділ мовознавства, який вивчає структурні і функціональні закономірності будови слова
- D. напрям, що вивчає форми вираження одиниць мислення

3. Уведення поняття «фонологія» та відокремлення її в окрему науку належить

- A. М. С. Трубецькому
- B. Л. В. Щербі
- C. І. О. Бодуену де Куртене
- D. Ф. де Сосюру

4. У фонології розрізняють наступні два рівні

- A. мовний і мовленнєвий
- B. сегментний та суперсегментний
- C. релевантний та нерелевантний
- D. абстрактний та конкретний

5. Нерелевантними називають опозиції, що

- A. служать для розрізнення значеннєвих одиниць мови
- B. не служать для розрізнення значеннєвих одиниць мови

- C. служать для розрізнення фонем⁸
 D. служать для розпізнавання варіантів фонем
Література: 1-7

Тема 8. Лексико-семантична система мови. Проміжні рівні мови.

Завдання:

1. Опрацювати конспект лекції та рекомендовану літературу.
2. Дати розгорнуті відповіді на питання для самоконтролю.
3. Виконати завдання до теми.

Практичне завдання 1.

Література: 2, 3, 4, 5, 6, 7

Тема 9. Розвиток лінгвістики від давніх часів до XVIII ст.

Завдання:

1. Опрацювати конспект лекції та рекомендовану літературу.
2. Дати розгорнуті відповіді на питання для самоконтролю.
3. Виконати завдання до теми.

Література: 1,3,5, 6, 7

Тема 10. Історія мовознавства XVIII-друга половина XIX ст.

Завдання:

1. Опрацювати конспект лекції та рекомендовану літературу.
2. Дати розгорнуті відповіді на питання для самоконтролю.
3. Виконати завдання до теми.

Література: 1-7

Тема 11. Мовознавство кінця XIX – початку XX ст.

Завдання:

1. Опрацювати конспект лекції та рекомендовану літературу.
2. Дати розгорнуті відповіді на питання для самоконтролю.
3. Виконати завдання до теми.

Література: 1, 3, 6, 7

Тема 12. Сучасне мовознавство

Завдання:

1. Опрацювати конспект лекції та рекомендовану літературу.
2. Дати розгорнуті відповіді на питання для самоконтролю.
3. Виконати завдання до теми.

Практичне завдання 1: Яких змін зазнав український алфавіт за останнє століття? Укладіть хронологічну таблицю цих змін.

Література: 1, 3, 6, 7

---

⁸ Загальне мовознавство: навч. посібник / уклад. Н. Демченко, Т.Крехно, А. Чала; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків : ФОП Петров В. В., 2020. 192 с.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Загальне мовознавство. Навчально-методичний посібник для студентів факультету іноземних мов / Лелека Т.О. Кропивницький, 2021. 120 с.
2. Загальне мовознавство: навч. посібник / уклад. Н. Демченко, Т.Крехно, А. Чала; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради Харків : ФОП Петров В. В., 2020. 192 с.
3. Кириченко, Г. С. Нариси загального мовознавства : навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. : у 2 ч. / Г. С. Кириченко, С. В. Кириченко, А. П. Супрун ; за ред. А. П. Супрун. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008.
4. Кочерган М. Загальне мовознавство : Підруч. для студ. філол. спец. ВНЗ. 2.вид., випр. і доп. К.: Видавничий центр «Академія», 2006. 463 с
5. Семчинський С. В. Загальне мовознавство. К. : Вища шк. Головне вид-во, 1988. 328 с.
6. Ревуцька С.К. Удовиченко Г. М. Курс лекцій з дисципліни «Загальне мовознавство»: для студ. спец. 035 «Філологія», ступінь магістр Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2023. 152 с.
7. Удовиченко Г. М. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних учень : навч. посіб. для студ. філол. ф-тів ун-тів і пед. ін-тів. Київ: Вища шк., 1980. 214с.

Допоміжна

1. Білецький А. О. Про мову і мовознавство / А. О. Білецький. К.: «АртЕК», 1997. 223 с.
2. Історія українського мовознавства: матеріали до лекцій для магістрантів напряму 8.035 – Філологія, ОП «Українська мова та література». Укладач Н.Ф. Венжинович. Ужгород: ПП Данило С.І., 2022. 115 с.
3. Лінгвістичний аналіз: Практикум. Навчальний посібник / За ред. Г. Р. Передрій. К.: Видавничий центр «Академія», 2005. 212 с.
4. Онуфрієнко О. П. Наукова діяльність українських вчених забутих або викреслених з історії українського мовознавства. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/6_2022/part_1/32.pd
5. Семчинський С.В. Загальне мовознавство. Видання друге, перероблене і доповнене / С.В. Семчинський. К. : АТ «Око», 1996. 416с.
6. Ющук І.П. Вступ до мовознавства : навч. посібник. К. : Рута, 2000. 128 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальне мовознавство: навч. посібник / уклад. Н. Демченко, Т. Крехно, А. Чала; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків : ФОП Петров В. В., 2020. 192 с.
2. Історія українського мовознавства: матеріали до лекцій для магістрантів напрямку 8.035 – Філологія, ОП «Українська мова та література». Укладач Н. Ф. Венжинович. Ужгород: ПП Данило С.І., 2022. 115 с.
3. Кійко Ю.Є. Загальне мовознавство: практикум. Чернівці: Чернівецький нац. унт, 2021. 78 с.
4. Кочерган М. Загальне мовознавство : Підруч. для студ. філол. спец. ВНЗ. 2.вид., випр. і доп. К.: Видавничий центр «Академія», 2006. 463 с.
5. Методичні рекомендації до організації семінарських занять з дисципліни «Загальне мовознавство» / Дячук О.В. Ірпінь 2023. 18с.
6. Практикум зі вступу до мовознавства : навчально-методичний посібник для студентів філологічних. спеціальностей закладів вищої освіти / Н. С. Безгодова. Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2021. 129 с.

Навчальне видання

Ревуцька Світлана Казимирівна

Удовіченко Ганна Михайлівна

Кафедра іноземної філології, українознавства
та соціально-правових дисциплін

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
З ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ
ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

Формат 60×84/8. Ум. др. арк. 2,7.

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган–Барановського
50042, Дніпропетровська обл.,
м. Кривий Ріг, вул. Курчатова, 13.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4929 від 07.07.2015 р.